

Teaching Strategies of the Proverbs and Idioms in Turkish Teaching Books as a Foreign Language

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kitaplarında Atasözü ve Deyimlerin Öğretim Stratejileri*

Eda Tekin**

Bayram Baş***

Geliş / Received: 17.07.2019

Kabul / Accepted: 20.09.2019

ABSTRACT: In this study, it is aimed to determine the teaching strategies of proverbs and idioms in B1 level textbooks and workbooks used in teaching Turkish as a foreign language. In this research only case pattern interwoven has been used that has been run by case study which is one of the qualitative research methods. The study shows the characteristic only case pattern interwoven pattern. Examination objects of the research are İstanbul Turkish for Foreigners (B1) textbook, workbook; Institute of Yunus Emre Yedi İklim Turkish (B1) textbook, workbook and teacher guide book. After proverbs and idioms in the books had been identified, they were transferred to digital media and data collection tool was created. As a result of the research, it was seen that direct teaching strategies were used in books and that the proverbs and idiom teaching strategies were limited to the results in the literature.

Key Words: Teaching Turkish as a foreign language, proverbs, idioms, teaching strategies.

ÖZ: Bu araştırmada, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan B1 seviyesi ders ve çalışma kitaplarında bulunan atasözü ve deyimlerin öğretim stratejilerini tespit etmek amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile yürütülen araştırmada, iç içe geçmiş tek durum deseni kullanılmıştır. Araştırmanın inceleme nesnelere, İstanbul Yabancılar İçin Türkçe (B1) ders, çalışma; Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe (B1) ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarıdır. Kitaplardaki atasözü ve deyimler tespit edildikten sonra dijital ortama aktarılmıştır ve veri toplama aracı oluşturulmuştur. Atasözü ve deyimlerin öğretim stratejileri içerik analizi kullanılarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda doğrudan öğretim stratejilerinin kitaplarda sınırlı kullanıldığı, tespit edilen atasözü ve deyim öğretim stratejilerinin alan yazındaki sonuçlarla sınırlı oranda uyduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, atasözleri, deyimler, öğretim stratejileri.

* Bu araştırma, “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kitaplarında Atasözü ve Deyimlerin Öğretim Stratejileri Üzerine Bir Durum Tespiti” adlı yüksek lisans tezinin verilerinden elde edilmiştir.

** Arş. Gör., Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, edatkn@hotmail.com

*** Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, bayrambas@gmail.com

Giriş

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde söz varlığı öğretimi, üzerinde hassasiyetle durulması gereken önemli bir konudur. “Yabancı dilde söz varlığının önemi; iletişim kurabilme, dilbilgisi yetkinliğinin gelişimi” (Barcroft, 2004, 201) olarak değerlendirildiğinden insanlar, hem ana dilde hem de yabancı dilde sahip oldukları söz varlığı ile kendilerini daha iyi ifade edebilirler. Yabancı dil öğrenme sürecinde zengin bir söz varlığına sahip olmak öğrencilerin hem anlama hem de anlatma becerilerinin daha iyi bir seviyede olmasını sağlar.

“Söz varlığına, bir dile ait tüm kelimeler, kelime grupları, atasözleri, deyimler, terimler dâhil edilebilir” (Aksan, 2004, 7). Bunlar arasında yer alan atasözü ve deyimler, figüratif özellik gösterir. “Figüratif dilin önemli bileşenlerinden biri ironiler iken diğeri de deyimlerdir. Çünkü uzlaşımına göre deyimler, mecaz anlamlıdır. Figüratif ifadelerin anlamları, ifadenin uzlaşım derecesi ile beraber bağlamdan elde edilir” (Levorato, 1993, 102). “Özel bir etki yaratmak için içerisinde imgeler barındıran mecazî bir anlatım çeşidi” (Harris , Hodges, 1995, 84’ten akt. Palmer, Brooks, 2004, 370) olan figüratif yapı, “kelimelerin gerçek anlamının dışında bir kalıba giremeyecek olan yapıların kullanılması” (Pramling, 2006, 54) olarak değerlendirilebilir. Atasözü ve deyimlerin figüratif yapıda olması, “gerçek anlamlarının dışında mecaz bir anlam taşınması, anlama ve öğrenme zorluğu oluşmasına neden olabilir” (Cooper, 1998, 255). Figüratif dilin özellikle yabancı dil öğrenenler açısından zor anlaşılmasının sebebi, “kastedilmek istenen anlamın kullanılan kelime veya cümlelerin gerçek anlamlarıyla örtüşmemesi” (Glucksberg, 2001, V) ile açıklanabilir. Her dilin kendine ait bir düşünce sistemi vardır ve bu düşünce o dilin söz varlığına yansır ve onların oluşmasında etkindir. Bu durum özellikle atasözü ve deyimlerde belirgindir çünkü atasözü ve özellikle deyimler çoğu kelime gibi birebir çeviri ile aktarılamazlar. Bu durum da öğrenenler açısından zorluk oluşturabilmektedir ve bu yüzden atasözü ve deyimlerin öğretiminde çeşitli stratejilere yer verilmesi önemli bir konudur.

“Atasözü ve deyimler bir dilin inceliğini, derinliğini, estetiğini, kültürünü yansıtırlar” (Bulut, 2013). Bu yüzden deyim ve atasözlerinin etkili bir eğitim ortamında aktarılması gerekmektedir. Bu aktarımın yapılacağı eğitim ortamlarından biri de ders kitaplarıdır. Eğitim öğretimde gelişimi sağlamak için ders kitaplarının sunduğu içerikler ve bu içeriklerin sunulmuş biçimleri incelenmesi gereken bir durumdur. “Yabancı dil olarak Türkçe ders kitapları, kültürel unsurların çeşitliliğini yansıtarak öğrencilerin kültürlerarası meseleler üzerine olan farkındalığını arttırabilir; aynı zamanda etkili ve verimli iletişim kurmalarını sağlayabilir” (Ökten, Kavanoz, 2014, 849). “Öğrenciler bir dili öğrenmenin altında aslında kültürün yattığından ziyade bu işin ezber ve çeviri işi olduğunu düşünürler” (Ciccarelli, 1996, 563). Oysa bir dili öğrenmek “tarihsel ve kültürel özelliklerle bağlı farklı dünyanın işaretlerinin ve gerçeklerinin içerisine girmek” (Ciccarelli, 1996, 573) anlamı taşımaktadır. Bu yüzden her dil öğretiminde olduğu gibi yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde de kültürü öğrenmek açısından atasözü ve deyimlerin öğretimi, önemli bir husustur. “Öğrencileri yabancı dil öğrenim sürecinde atasözleri ile karşılaştırmak, onlara o dilin kültürüne bütüncül bir şekilde bakma ve anlam inşa etme olanağı sağlar” (Brosh, 2013).

Söz varlığına yönelik çalışmalarda daha çok kelime öğretimine yönelik öğretim stratejileri bulunurken atasözü ve deyim öğretimi üzerine yapılan çalışmalar daha sınırlıdır.

Hem yerel hem de yabancı kaynaklarda atasözü ve deyim öğretiminin önemi üzerine çeşitli değişkenler açısından araştırmalar mevcuttur. (Lazar, 1996, Cooper, 1998, Lennon, 1998, Kovacs & Szabco, 1999, Cornell, 1999, Güneş, 2009, Yavuz, 2010, Çalışkan, 2013, Varışoğlu, Şeref, Gedik & Yılmaz, 2014).

Ders kitaplarında söz varlığına yönelik olarak doğrudan veya dolaylı öğretim stratejileri yer almaktadır. “Birçok yabancı dil ders kitabı, sınıf etkinliklerinin içerisine doğrudan ya da dolaylı olarak stratejiler yerleştirmektedir. Stratejiler dolaylı olarak ders kitabında bulunup öğretmen veya kitabın kendisi tarafından açıklanamadığı, modellenemediği veya pekiştirilemediği zaman strateji eğitimi gerçek anlamda meydana gelmez ve öğrenciler üzerinde hangi stratejileri kullandıklarına dair bir farkındalık da gerçekleşmez. Doğrudan strateji içeren ders kitaplarının bazı avantajları vardır. Bunlardan en belirgin olanı öğrencilerin kitapta zaten var olan stratejiler sayesinde ders programının dışında bir eğitime ihtiyaç duymamalarıdır. Ayrıca bu ders kitapları, görevler ve becerilerde strateji kullanımını pekiştirir ve böylece öğrencilerin de kendi kendilerine stratejileri uygulayıp sürdürmelerini teşvik eder” (Cohen, 1998, 80). Bu araştırmada yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarındaki atasözü ve deyim öğretimine yönelik olarak kullanılan doğrudan öğretim stratejilerini tespit etmek amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Araştırmada, B1 seviyesine ait İstanbul Yabancılar için Türkçe ders ve çalışma kitapları, Yedi İklim Türkçe ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarındaki atasözü ve deyimlerin öğretim stratejilerine yönelik durumlar tespit edilmiştir. Araştırmanın deseni durum çalışmalarından iç içe geçmiş tek durum desendir. Araştırma yabancı dil olarak Türkçe öğretimine yönelik hazırlanmış ders kitaplarında yer alan atasözü ve deyim öğretimi sürecinde birden fazla söz varlığı unsurunu ele aldığı için ve atasözü ve deyimlere ait çeşitli kategoriler belirlendiği için iç içe geçmiş tek durum deseni özelliği göstermektedir.

Araştırmanın İnceleme Nesneleri

Araştırmanın inceleme nesneleri, İstanbul Yabancılar için Türkçe (B1) ders, çalışma kitapları, Yedi İklim Türkçe (B1), ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarıdır. Araştırmanın inceleme nesnelерinin seçiminde, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde kullanılan ve basımı hâlihazırda devam eden yayınların listelenmesi ve listelerde yer alan kitapların alan uzmanlarınca puanlanması esas alınmıştır. Seçilen 6 adet kitap seti içinde alan uzmanlarının en yüksek puanı verdiği eserler, İstanbul Yabancılar için Türkçe ve Yedi İklim Türkçe ders kitapları olmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kuramsal çerçeve ve problem durumunu ortaya koymak için yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, söz varlığı, atasözü ve deyimlerin öğretimi, söz varlığı unsurlarının

öğretimi stratejileri üzerine literatür taraması yapılmıştır. İstanbul Yabancılar için Türkçe ders, çalışma kitaplarında, Yedi İklim Türkçe ders ve çalışma kitaplarında yer alan atasözü ve deyimler tespit edilmiştir. Bu atasözü ve deyimler TDK resmî internet sayfasındaki atasözleri ve deyimler sözlüğü aracılığıyla tespit edilmiştir. Bu sözlükte yer almayıp atasözü veya deyim olduğu düşünülenler farklı atasözü ve deyim sözlüğü kaynaklarından doğrulanmıştır.

Başlangıçta 37 maddelik bir tablo ortaya çıkmıştır. Bu maddeler ortak noktalarına göre kategorilere ayrılmıştır. Kategoriler tekrar gözden geçirilmiş ve uzman görüşü alınarak bazıları açıkça anlaşılmadığı için yeniden ifade edilmiş, bazıları tamamen çıkarılmış, bazıları da benzerliklerine göre aynı madde içinde toplanmıştır. Buna göre kategorinin son hali aşağıdaki gibi şekillenmiştir (Tablo 1):

Tablo 1. İçerik Analizi Sonucu Oluşan Kategoriler

Anlama Becerisine Yönelik Stratejiler	7	Okuma metinlerinin içerisinde yer alan deyimler
Anlamı Çözmeye Yönelik Stratejiler	1	Anlamı Açıklama
	2	Anlamı eşleştirme
	8	Sözlük anlamını verme
Anlatma Becerisine Yönelik Stratejiler	3	Cümle kurma
	4	Cümle tamamlama
Görsellere Yönelik Stratejiler	6	Görsellerden hareketle eşleştirme yapma
Ölçme Değerlendirmeye Yönelik Stratejiler	5	Çoktan seçmeli test

Veri toplama aracının son hâlinde 5 ana kategori ve 8 alt başlık ortaya çıkmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın inceleme nesnelerinde yer alan veriler, içerik analizi ile değerlendirilmiş ve bu aşamada çalışmanın ölçüt listesini oluşturan kategoriler ortaya çıkmıştır. Bu kategoriler, söz varlığı öğretim stratejileri üzerine literatür taraması yapıldıktan sonra ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarındaki çeşitli değişkenlere ve birbiriyle olan bağlantılara göre içerik analizi yapılarak geliştirilmiştir. Ders ve çalışma kitaplarında bulunan atasözü ve deyimler önce tespit edilmiş ve her bir söz varlığı unsurunun öğretim stratejisi öncelikle doğrudan ve dolaylı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Atasözü ve deyimlerin kitaplarda kullanıldıkları beceri alanları ve metin türleri de dikkate alınmıştır. Atasözü ve deyimlerin öğretim stratejileri, etkinliklerin aktarılış biçimlerindeki ortak noktalara göre kategorilendirilmiştir. Daha sonra içerik analizi sonucunda oluşan kategoriler doğrultusunda araştırmanın veri toplama aracına son hâli verilmiştir. İçerik analizi sonucu doğrudan öğretim stratejilerine yönelik oluşan alt kategoriler şu şekildedir:

Anlama Becerisine Yönelik Stratejiler: Okuma metinlerinin içerisinde yer alan atasözü ve deyimler

Anlamı Çözmeye Yönelik Stratejiler: Anlamı açıklama, anlamı eşleştirme, sözlük anlamını verme.

Anlatma Becerisine Yönelik Stratejiler: Cümle kurma, cümle tamamlama

Görsellere Yönelik Stratejiler: Görsellerden hareketle eşleştirme yapma

Ölçme Değerlendirmeye Yönelik Stratejiler: Çoktan seçmeli test

Bulgular

Atasözü ve Deyim Öğretimine Yönelik Doğrudan Kullanılan Stratejiler

Ders kitaplarında atasözü ve deyimlerin öğretimine yönelik olarak doğrudan kullanılan ve bir strateji oluşturan örnekler “anlama becerisine yönelik stratejiler, anlamı çözmeye yönelik stratejiler, anlatma becerisine yönelik stratejiler, görsellere yönelik stratejiler, ölçme değerlendirmeye yönelik stratejiler” olmak üzere beş başlık altında aşağıdaki bölümlerde değerlendirilmiştir.

Okuma Metinlerinin İçerisinde Yer Alan Atasözü ve Deyimler

Okuma metinlerinin içerisinde yer alan atasözü ve deyim öğretimi stratejisine yönelik olarak ders ve çalışma kitaplarında tespit edilen bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir:

Tablo 2. Okuma Metinlerinin İçerisinde Yer Alan Atasözü ve Deyimler

Deyim	Kitap Adı	Kitabın Türü	Metnin Türü	Söz Varlığı Türü	Sıklık	Ünite	Sayfa	Alan
göz açtırmamak	Yedi İklim	2	1	1	1	2	23	Okuma
göz yummak	Yedi İklim	2	1	1	1	2	23	Okuma
gözünü üstünden ayırmamak	Yedi İklim	2	1	1	1	2	23	Okuma

Kitabın Türü: 1: ders kitabı 2: çalışma kitabı. Metin Türü: 1: okuma 2: dinleme. Söz Varlığı Türü: 1: deyim 2: atasözü.

Bu stratejiye yönelik olarak Yedi İklim Türkçe çalışma kitabında 3 deyim örneği bulunmaktadır. Deyimlerin tamamı Yedi İklim çalışma kitabının okuma metinlerinde yer almaktadır. Bu deyimler okuma metinleri içerisinde koyu harflerle gösterilmiştir. Bu işaretleme, deyimlerin doğrudan öğretimini hedeflemektedir. Okuma metinlerinde koyu renkle işaretlenerek aktarılan deyimler Şekil 1’de gösterilmiştir:

Şekil 1. Yedi İklim Çalışma Kitabı Okuma Metinleri İçerisindeki Deyimler (Yunus Emre Enstitüsü. 2016. Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı B1. s. 23.)

Okuma metninin içerisinde deyimler mavi renkle yazılarak diğer söz varlığı unsurlarından ayrılmıştır.

Anlamı Çözmeye Yönelik Stratejiler

Ders ve çalışma kitaplarında tespit edilen anlamı çözmeye yönelik olarak doğrudan kullanılan atasözü ve deyim öğretim stratejileri “anlamı açıklama, anlamı eşleştirme, sözlük anlamını verme” alt stratejilerinden oluşmaktadır. Bu alt stratejiler aşağıdaki bölümlerde değerlendirilmiştir.

Anlamı Açıklama

Anlamı açıklama stratejisine yönelik olarak ders ve çalışma kitaplarında tespit edilmiş atasözü ve deyimler Tablo 3’te gösterilmiştir:

Tablo 3. Anlamı Açıklama

Atasözü/Deyim	Kitap Adı	Kitabın Türü	Metnin Türü	Söz Varlığı Türü	Sıklık	Ünite	Sayfa	Alan
iş başa düşmek	İstanbul	1	1	1	1	6	88	Okuma-Ölçme
elini sıcak sudan soğuk suya sokmamak	İstanbul	1	1	1	1	6	88	Okuma-Ölçme
başı sıkışmak	İstanbul	1	1	1	1	6	95	Okuma-Ölçme
dert yanmak	İstanbul	1	1	1	1	6	95	Okuma-Ölçme
duasını almak	İstanbul	1	1	1	1	6	95	Okuma-Ölçme
kanına girmek	İstanbul	2	1	1	1	5	30	Okuma-Ölçme
hayal gibi (rüya gibi)	İstanbul	2	1	1	1	5	30	Okuma-Ölçme
göz kulak olmak	İstanbul	2	1	1	1	5	30	Okuma-Ölçme
yakasına yapışmak	İstanbul	2	1	1	1	5	33	Okuma-Ölçme
gözü takılmak	İstanbul	2	1	1	1	5	33	Okuma-Ölçme
canı sıkılmak	İstanbul	2	1	1	1	5	33	Okuma-Ölçme
içinden bir şeyler kopmak	İstanbul	2	1	1	1	5	33	Okuma-Ölçme
soluğu (bir yerde) almak	İstanbul	2	1	1	1	6	44	Okuma-Ölçme
Komşuda pişer bize de düşer.	İstanbul	2	1	2	1	6	44	Okuma-Ölçme
Bir musibet bin nasihatten iyidir.	Yedi İklim	2	1	2	1	2	26	Yazma-Ölçme

Kitabın Türü 1: ders kitabı 2: çalışma kitabı. Metin Türü: 1: okuma 2: dinleme. Söz Varlığı Türü: 1: deyim 2: atasözü.

İstanbul Yabancılar için Türkçe ders kitabında 5 tane deyim, çalışma kitabında 8 tane deyim, 1 tane atasözü tespit edilmiştir. Yedi İklim Türkçe ders kitabında doğrudan bu stratejiye yönelik atasözü ve deyim rastlanmamıştır. Çalışma kitabında ise 1 tane atasözü bulunmuştur. Toplamda 1 tane atasözü ve 13 tane deyim okuma-ölçme alanında kullanılırken 1 tane atasözü yazma-ölçme alanında kullanılmıştır. Okuma-ölçme alanında, öğrencilerden okuma

metinlerinde bulunan atasözü ve deyimlerin anlamını açıklamaları istenmektedir. Yazma-ölçme alanında ise öğrencilerden atasözünden ne anladıklarını ifade etmeleri istenmiştir.

Anlamı açıklamaya yönelik stratejilerin yer aldığı etkinliklerden bazıları okuma metninde bulunan deyimlerin anlamlarını ölçme amacıyla öğrencilere açıklama yazdırma şeklinde sunulmuştur.

Anlamı Eşleştirme

Anlamı eşleştirme stratejisine yönelik olarak ders ve çalışma kitaplarında tespit edilmiş atasözü ve deyimler Tablo 4'te gösterilmiştir:

Tablo 4. Anlamı Eşleştirme

Atasözü/Deyim	Kitap Adı	Kitabın Türü	Metnin Türü	Söz Varlığı Türü	Sıklık	Ünite	Sayfa	Alan
içini kemirmek	İstanbul	1	1	1	1	5	75	Okuma -Ölçme
feda etmek	İstanbul	1	1	1	1	5	75	Okuma -Ölçme
gözden çıkarmak	İstanbul	1	1	1	1	5	75	Okuma -Ölçme
konsantre olmak	İstanbul	1	1	1	1	5	75	Okuma -Ölçme
iyi gün dostu (olmak)	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Okuma -Ölçme
aralarından su sızmamak	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Okuma -Ölçme
araları limoni olmak	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Okuma -Ölçme
aralarına kara kedi girmek	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Okuma -Ölçme
arası açılmak(bozulmak)	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Okuma -Ölçme
aralarındaki buzları eritmek	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Okuma -Ölçme
can ciğer olmak	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Okuma -Ölçme
dostluk etmek	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Okuma -Ölçme
dostlar başına	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Okuma -Ölçme
kafa dengi (olmak)	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Okuma -Ölçme
Komşu komşunun külüne muhtaçtır.	İstanbul	1	1	2	1	6	94	Okuma -Ölçme
Komşuda pişer bize de düşer.	İstanbul	1	1	2	1	6	94	Okuma -Ölçme

Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.	İstanbul	1	1	2	1	6	94	Okuma -Ölçme
Gülme komşuna gelir başına.	İstanbul	1	1	2	1	6	94	Okuma -Ölçme
Hayırlı komşu hayırsız akrabadan iyidir.	İstanbul	1	1	2	1	6	94	Okuma -Ölçme
Hayır dile komşuna hayır gele başına.	İstanbul	1	1	2	1	6	94	Okuma -Ölçme
Akan su yosun tutmaz.	İstanbul	2	1	2	1	2	14	Okuma -Ölçme
Emek olmadan yemek olmaz.	İstanbul	2	1	2	1	2	14	Okuma -Ölçme
Zahmet olmadan rahmet olmaz.	İstanbul	2	1	2	1	2	14	Okuma -Ölçme
İşleyen demir pas tutmaz.	İstanbul	2	1	2	1	2	14	Okuma -Ölçme
hayal kurmak	Yedi İklim	1	1	1	1	3	49	Okuma -Ölçme
sabahı zor etmek	Yedi İklim	1	1	1	1	3	49	Okuma -Ölçme
gözünü ayırmamak	Yedi İklim	1	1	1	1	3	49	Okuma -Ölçme
kendi kendini yemek	Yedi İklim	1	1	1	1	5	102	Dil bilgisi
kendinden geçmek	Yedi İklim	1	1	1	1	5	102	Dil bilgisi
kendine gelmek	Yedi İklim	1	1	1	1	5	102	Dil bilgisi
kendini tutamamak	Yedi İklim	1	1	1	1	5	102	Dil bilgisi
kişilik kazanmak	Yedi İklim	1	1	1	1	5	102	Dil bilgisi
can vermek	Yedi İklim	1	1	1	1	8	151	Okuma -Ölçme
cana kıymak	Yedi İklim	1	1	1	1	8	151	Okuma -Ölçme
kendi derdine düşmek	Yedi İklim	2	1	1	1	5	55	Dil bilgisi
kendini beğenmek	Yedi İklim	2	1	1	1	5	55	Dil bilgisi
kendini tartmak	Yedi İklim	2	1	1	1	5	55	Dil bilgisi
kendini tutamamak	Yedi İklim	2	1	1	1	5	55	Dil bilgisi
Kendi söyler kendi dinler.	Yedi İklim	2	1	2	1	5	55	Dil bilgisi

Kitabın Türü 1: ders kitabı 2: çalışma kitabı. Metin Türü: 1: okuma 2: dinleme. Söz Varlığı Türü: 1: deyim 2: atasözü.

İstanbul Yabancılar için Türkçe ders kitabında 14 tane deyim, 6 tane atasözü; çalışma kitabında 4 tane atasözü; Yedi İklim Türkçe ders kitabında ise sadece 10 tane deyim, çalışma kitabında 4 tane deyim, 1 tane atasözü tespit edilmiştir. İstanbul'un ders kitabındaki atasözleri “komşuluk” ile ilgiliyken çalışma kitabındakiler “çalışma” ile ilgilidir. İstanbul Yabancılar için Türkçe çalışma kitabında stratejiye yönelik deyim bulunmamaktadır. “Kendi” zamirini içeren Yedi İklim Türkçe ders kitabındaki deyimler dil bilgisi alanında kullanılmıştır. “Kişilik kazanmak” deyimini ise anlamında “kendi” zamiri kullanıldığı için bu bölümde değerlendirilmiştir. Diğer atasözü ve deyimler ise okuma-ölçme alanında kullanılmıştır. Öğrencilerden bu deyimlerin anlamlarını eşleştirmeleri istenmiştir.

Sözlük Anlamını Verme

Sözlük anlamını verme stratejisine yönelik olarak ders ve çalışma kitaplarında tespit edilmiş atasözü ve deyimler Tablo 5’te gösterilmiştir:

Tablo 5. Sözlük Anlamını Verme

Deyim	Kitap Adı	Kitabın Türü	Metnin Türü	Söz Varlığı Türü	Sıklık	Ünite	Sayfa	Alan
gurur duymak	Yedi İklim	1	1	1	1	3	64	Okuma
göz açtırmamak	Yedi İklim	2	1	1	1	2	23	Okuma
gözünü üstünden ayırmamak	Yedi İklim	2	1	1	1	2	23	Okuma
göz yummak	Yedi İklim	2	1	1	1	2	23	Okuma

Kitabın Türü 1: ders kitabı 2: çalışma kitabı. Metin Türü: 1: okuma 2: dinleme. Söz Varlığı Türü: 1: deyim 2: atasözü.

Yedi İklim Türkçe ders kitabında 1 tane, çalışma kitabında 3 tane deyim bulunmuştur. Bu deyimler, okuma metinlerinin içerisinde koyu bir şekilde yazılmış ve okuma metninin altında anlamları verilmiştir. Burada doğrudan bu deyimlere ve deyimlerin anlamına dikkat çekmek amaçlanmıştır.

Anlatma Becerisine Yönelik Stratejiler

Ders ve çalışma kitaplarında tespit edilen anlatma becerisine yönelik doğrudan kullanılan atasözü ve deyim öğretim stratejileri “cümle kurma, cümle tamamlama” alt stratejilerinden oluşmaktadır. Bu alt stratejiler aşağıdaki bölümlerde değerlendirilmiştir.

Cümle Kurma

Anlamı açıklama stratejisine yönelik olarak ders ve çalışma kitaplarında tespit edilmiş atasözü ve deyimler Tablo 6’da gösterilmiştir:

Tablo 6. Cümle Kurma

Deyim	Kitap Adı	Kitabın Türü	Metnin Türü	Söz Varlığı Türü	Sıklık	Ünite	Sayfa	Alan
yakasına yapışmak	İstanbul	2	1	1	1	5	33	Yazma-Ölçme
gözü takılmak	İstanbul	2	1	1	1	5	33	Yazma-Ölçme
canı sıkılmak	İstanbul	2	1	1	1	5	33	Yazma-Ölçme
içinden bir şeyler kopmak	İstanbul	2	1	1	1	5	33	Yazma-Ölçme

Kitabın Türü 1: ders kitabı 2: çalışma kitabı. Metin Türü: 1: okuma 2: dinleme. Söz Varlığı Türü: 1: deyim 2: atasözü.

İstanbul Yabancılar için Türkçe çalışma kitabında 4 tane deyim tespit edilmiştir. İstanbul Yabancılar için Türkçe çalışma kitabı, Yedi İklim Türkçe ders ve çalışma kitaplarında bu stratejiye yönelik atasözü veya deyim bulunmamaktadır. İstanbul Yabancılar için Türkçe çalışma kitabındaki 4 tane deyim yazma-ölçme alanında kullanılmıştır. Öğrencilerden okuma metinlerinde geçen deyimlerle cümle kurmaları istenmiştir (Şekil 3).

3. Metinde geçen aşağıdaki kelime ve kelime gruplarının anlamlarını bulalım ve cümle içinde kullanalım.

1. yakasına yapışmak:
2. canı sıkılmak:
3. şok olmak:
4. irkilmek:
5. içinden bir şeyler kopmak:
6. yıkılmak:
7. gözünde canlanmak:

Şekil 2. İstanbul Yabancılar için Türkçe Çalışma Kitabı Cümle Kurma

(Aslan, F. (ed.). 2012. İstanbul Yabancılar için Türkçe Çalışma Kitabı B1. s.33.)

Cümle Tamamlama

Cümle tamamlama stratejisine yönelik olarak ders ve çalışma kitaplarında tespit edilmiş atasözü ve deyimler Tablo 7’de gösterilmiştir:

Tablo 7. Cümle Tamamlama

Deyim	Kitap Adı	Kitabın Türü	Metnin Türü	Söz Varlığı Türü	Sıklık	Ünite	Sayfa	Alan
iyi gün dostu(olmak)	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Yazma-Ölçme
aralarından su sızmamak	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Yazma-Ölçme
araları limoni olmak	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Yazma-Ölçme
aralarına kara kedi girmek	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Yazma-Ölçme

arası açılmak (bozulmak)	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Yazma-Ölçme
aralarındaki buzları eritmek	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Yazma-Ölçme
can ciğer olmak	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Yazma-Ölçme
dostluk etmek	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Yazma-Ölçme
dostlar başına	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Yazma-Ölçme
kafa dengi	İstanbul	1	1	1	1	6	86	Yazma-Ölçme

Kitabın Türü 1: ders kitabı 2: çalışma kitabı. Metin Türü: 1: okuma 2: dinleme. Söz Varlığı Türü: 1: deyim 2: atasözü.

İstanbul Yabancılar için Türkçe ders kitabında 10 tane deyim tespit edilmiştir. Yazma-ölçme alanına yöneliktir. Öğrencilerden kitapta verilen cümleleri deyimlerle tamamlamaları istenmiştir.

Görsellere Yönelik Stratejiler

Ders ve çalışma kitaplarında tespit edilen görsellere yönelik doğrudan kullanılan atasözü ve deyim öğretim stratejileri “görsellerden hareketle eşleştirme yapma” alt stratejisinden oluşmaktadır. Bu alt strateji aşağıdaki bölümlerde değerlendirilmiştir.

Görsellerden Hareketle Eşleştirme Yapma

Görsellerden hareketle eşleştirme yapma stratejisine yönelik olarak ders ve çalışma kitaplarında tespit edilmiş atasözü ve deyimler Tablo 8’de gösterilmiştir:

Tablo 8. Görsellerden Hareketle Eşleştirme Yapma

Atasözü/Deyim	Kitap Adı	Kitabın Türü	Metnin Türü	Söz Varlığı Türü	Sıklık	Ünite	Sayfa	Alan
Bal tutan parmağını yalar.	Yedi İklim	2	1	2	1	4	80	Dil bilgisi
Denize düşen yılana sarılır.	Yedi İklim	2	1	2	1	4	80	Dil bilgisi
Aslan yattığı yerden belli olur.	Yedi İklim	2	1	2	1	4	80	Dil bilgisi
Acele giden ecele gider.	Yedi İklim	2	1	2	1	4	80	Dil bilgisi

Kitabın Türü 1: ders kitabı 2: çalışma kitabı. Metin Türü: 1: okuma 2: dinleme. Söz Varlığı Türü: 1: deyim 2: atasözü.

Yedi İklim Türkçe çalışma kitabında 4 tane atasözü kullanılmıştır. Yedi İklim Türkçe ders kitabı, İstanbul Yabancılar için Türkçe ders ve çalışma kitaplarında doğrudan bu stratejiye yönelik atasözü ve deyim bulunmamaktadır. Atasözleri dil bilgisi alanında kullanılmıştır. Öğrencilerden atasözleri ile ilgili ipucu içeren görselleri eşleştirmeleri istenmiştir (Şekil 3).

Şekil 3. Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı Görsellerden Hareketle Eşleştirme Yapma (Yunus Emre Enstitüsü. 2016. Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı B1. s. 80.)

Ölçme Değerlendirmeye Yönelik Stratejiler

Ders ve çalışma kitaplarında tespit edilen ölçme değerlendirmeye yönelik doğrudan kullanılan atasözü ve deyim öğretim stratejileri “çoktan seçmeli test” alt stratejisinden oluşmaktadır. Bu alt strateji aşağıdaki bölümde değerlendirilmiştir.

Çoktan Seçmeli Test

Çoktan seçmeli test stratejisine yönelik olarak ders ve çalışma kitaplarında tespit edilmiş atasözü ve deyimler Tablo 9’da gösterilmiştir:

Tablo 9. Çoktan Seçmeli Test

Deyim	Kitap Adı	Kitabın Türü	Metnin Türü	Söz Varlığı Türü	Sıklık	Ünite	Sayfa	Alan
can kulağıyla dinlemek	Yedi İklim	1	2	1	1	4	74	Dinleme-Ölçme
boşa gitmek	Yedi İklim	1	2	1	1	4	74	Dinleme-Ölçme

Kitabın Türü 1: ders kitabı 2: çalışma kitabı. Metin Türü: 1: okuma 2: dinleme. Söz Varlığı Türü: 1: deyim 2: atasözü.

Yedi İklim Türkçe ders kitabında 2 tane deyim tespit edilmiştir. Yedi İklim Türkçe çalışma kitabı, İstanbul Yabancılar için Türkçe ders ve çalışma kitaplarında doğrudan bu stratejiye yönelik atasözü veya deyim bulunmamaktadır. Tespit edilen deyimler, dinleme-ölçme alanında bulunmaktadır. Öğrencilerden dinledikleri metinde geçen deyimlerin sözlük anlamını çoktan seçmeli testten bulmaları istenmiştir.

Sonuç

Anlama becerisine yönelik stratejiler, okuma metinlerinin içerisinde koyu harflerle gösterilmek suretiyle tek alt stratejide yalnızca Yedi İklim Türkçe çalışma kitabında

kullanılmıştır. Metinlerin içerisinde başka deyimler de bulunmasına rağmen bazılarının koyu renklerle yazılması ile öğrencilerin doğrudan o deyimleri öğrenmesi amaçlanmıştır. Ders kitaplarının öğretim ortamında en çok kullanılan materyal olduğu düşünüldüğünde, bu stratejinin çok az sayıda kullanılması, atasözü ve deyim öğretimi sürecinde bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Oysa “okuma metinleri ve bu metinlere dayalı söz varlığı etkinlikleri, önemli ölçüde söz varlığı bilgisine sahip olmayı sağlamaktadır” (Wesche & Paribakht, 1994, 14).

Anlamı çözmeye yönelik stratejilerde ağırlıklı olarak eşleştirme yapma alt stratejisi ile öğrencilerden deyimlerin anlamlarını bulmalarının istenmesi öğrencilerin seçenekler arasında hem eleme yapabilme hem de sözlüğe bakmadan anlamı bulabilme durumlarını geliştirebilir.

Anlatma becerisine yönelik stratejilerde, öğrencilerden atasözü veya deyimle ilgili cümle kurmaları veya cümleleri tamamlamaları istenmektedir. Bu da onların anlatım becerilerini geliştirecek stratejilerdendir. “Yazılı etkinlikler, öğrencinin kelimenin anlamı üzerinde düşünmesini sağlayabilir. Yeni kelimelerle; cümle tamamlama, kelimeleri eş anlamlılarıyla eşleştirme, eş anlam ve zıt anlam için sözlük kullanma gibi birçok yol denenebilir” (Gipe, 1978, 642).

Görsellere yönelik stratejiler, görsellerden hareketle eşleştirme yapma olmak üzere tek alt stratejiden oluşmaktadır. Öğrencilerden atasözlerini görselleri ile eşleştirmeleri istenir. “Görsellerden hareketle eşleştirme yapma, öğrencilerin yeni kelimeleri bağlam ve görsel aracılığıyla yapmalarını sağlar” (Nation, 1994, 26).

Ölçme değerlendirmeye yönelik stratejiler, çoktan seçmeli test alt stratejisinden oluşmaktadır. Dil öğretiminde çoktan seçmeli testler fazla tercih edilen bir ölçme aracı değildir; çünkü bu araçların üretici söz varlığı yönündeki birikimi doğrudan ölçmesi söz konusu değildir.

Atasözü ve deyimlerin doğrudan öğretim stratejilerine, konuşma veya konuşma ölçme alanında rastlanmamıştır. Bu durum da dil öğretimi için bir sınırlılık oluşturmaktadır. Çünkü konuşma bir anlatım becerisidir ve dil öğrenenler sahip oldukları söz varlığı ile kendilerini daha iyi ifade edebilirler.

Öneriler

Atasözü ve deyimlere yönelik doğrudan öğretim stratejileri, amaçlıdır. Ancak incelenen ders kitaplarındaki doğrudan öğretim stratejilerinin kullanımı sınırlıdır. Tespit edilenler dışında doğrudan öğretim stratejisi ile de atasözü ve deyim öğretimine yönelik eğitim ortamları tasarlanabilir.

Ders kitaplarında atasözü ve deyimlerin öğretimi sürecinde görsellere başvurma durumuna daha fazla yer verilebilir. Çünkü görseller hem kalıcılığı sağlayacak hem de eğitimi daha eğlenceli hâle getirebilecek nitelikte uyaranlardır. Karikatürler aracılığı ile de atasözü ve deyimler aktarılabilir.

Atasözü ve deyimlerin öğretiminde mevcut olanların dışındaki stratejilere de başvurulabilir. Atasözü ve deyim öğretimine yönelik olarak öğretmenlere rehberlik sağlayacak bölümler, kitabın içinde veya ayrı olarak geliştirilebilir. Bu doğrultuda yardımcı kitaplar yazılabilir ve derslerde öğrencilerin bunlardan faydalanması sağlanabilir.

Atasözü ve deyim öğretiminde diyalog temelli metinlerden faydalanılabilir. Temalara göre oluşturulmuş atasözü ve deyim sözlükleri bu yönde katkı sağlayabilir. Metin Yurtbaşı'nın Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü (2013) ve Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü (1996) buna örnek gösterilebilir.

Ders kitaplarındaki söz varlığı öğretim stratejileri, öğrencilerin kendi kendilerine de öğrenebilmelerini sağlayabilmeleri için ders dışında da uygulanabilecek şekilde tasarlanabilir ve aktarılabilir. Bu doğrultuda öğrenciye söz varlığına yönelik strateji bilgisi kazandırmak önemli olabilir.

Kaynakça

- Aksan, D. (2004). *Türkçenin söz varlığı. (3. baskı)*. Ankara: Engin Yayınları.
- Barcroft, J.(2004). Second language vocabulary acquisition: A lexical input processing approach. *Foreign Language Annals*, 37(2), 200-208.
- Brosh, H. (2013). Proverbs In The Arabic Language Classroom. *International Journal of Humanities and Social Science*. 3(5). 19-29.
- Bulut, M. (2013). Türkçe Eğitimi ve Öğretiminde Dil ve Kültür Aktarımı Aracı Olarak Atasözleri ve Deyimlerin Önemi. *Electronic Turkish Studies*, 8(13).
- Ciccarelli, A. (1996). Teaching culture through language: suggestions for the Italian language class. *Italica*. 73(4), 563-576.
- Cohen, Andrew D. (1998). *Strategies in learning and using a second language*. London; New York: Longman.
- Cooper, Thomas C. (1998.) *Teaching idioms. Foreign language annals*. 31(2), 255-266.
- Cornell, A. (1999). Idioms: an approach to identifying major pitfalls for learners. *IRAL*, 37(1), 1-21.
- Çalışkan, N. (2013). Kavramsal anahtar modeli ile metafor ve deyim öğretimi. *Bilig*, (64), 95-122.
- Gipe, Joan P. (1978). Investigating techniques for teaching word meanings. *Reading Research Quarterly*. 624-644.
- Glucksberg, S. & Matthew S. M. (2001). *Understanding figurative language: From metaphors to idioms*. New York: Oxford University Press.
- Güneş, S. (2009). Yabancı dil öğretiminde deyim öğretimi: Yöntemler, teknikler ve uygulamalar. *Dilbilim*. (22), 1-15.
- İstanbul Yabancılar için Türkçe Çalışma Kitabı B1. (2012). ed. Ferhat Aslan. Kültür Sanat Basımevi.
- İstanbul Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı B1. (2017). ed. Fatma Bölükbaş, Mehmet Yalçın Yılmaz. Kültür Sanat Basımevi.
- Kovecses, Z. & Szabco, P. (1996). Idioms: A view from cognitive semantics. *Applied linguistics*, 17(3), 326-355.
- Lazar, G. (1996). Using figurative language to expand students' vocabulary. *ELT journal*, 50(1), 43-51.
- Lennon, P. (1998). Approaches to the teaching of idiomatic language. *IRAL-International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 36(1), 11-30.
- Levorato, M. C. (1993). The acquisition of idioms and the development of figurative competence. Idioms: Processing, structure, and interpretation". ed. Cristina Cacciari, Patrizia Tabossi. *Lawrence Erlbaum Associates, Inc*. 101-123.

- Nation, Ian S. P. (1994) Individualized Picture Matching. New ways in teaching vocabulary. ed. Ian SP. Nation. Alexandria, VA: Teachers of English to Speakers of Other Languages.
- Ökten, C. E. & Kavanoz, S. (2014). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimini Hedefleyen Ders Kitaplarında Kültür Aktarımı. *Electronic Turkish Studies*. 9(3).
- Palmer, B. C. & Brooks, M. A. (2004). Reading Until The Cows Come Home: Figurative Language And Reading Comprehension. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*. 47(5), 370-379.
- Pramling, N. (2006). *Minding metaphors. Using figurative language in learning to represent*. Mölndal: Göteborgs Universitet.
- Varisoglu, B., Seref, I., Gedik, M. & Yılmaz, I. (2014). Deyim ve atasözlerinin öğretilmesinde görsel bir araç olarak karikatürlerin başarıya etkisi. *Karadeniz Araştırmaları*, (41), 226.
- Wesche, M., T. & Sima P. (1994). Enhancing Vocabulary Acquisition through Reading: A Hierarchy of Text-Related Exercise Types. ERIC. <https://eric.ed.gov/?id=ED369291>
- Yavuz, N. (2010). Yabancı Dilde Deyimlerin Öğretimi İçin Bir Araç Geliştirme Denemesi. *Dil Dergisi*, (147), 7-21.
- Yunus Emre Enstitüsü. (2016). *Yedi İklim Türkçe öğretmen kitabı B1*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ev Ticaret İşletmesi.
- Yunus Emre Enstitüsü. (2016) *Yedi İklim Türkçe çalışma kitabı B1*. Ankara: Başak Matbaacılık.
- Yunus Emre Enstitüsü. (2016). *Yedi İklim Türkçe ders kitabı B1*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi.
- Yurtbaşı, M. (2013). *Sınıflandırılmış atasözleri sözlüğü*. İstanbul: Excellence Publishing.
- Yurtbaşı, M. (1996). *Örnekleriyle deyimler sözlüğü*. 2. bs. Ankara: Mem Ofset Ltd. Şti.